

654

XI. századi Conductusból

1. Oly nagy a sze- re- tet láng ja, Hegy kihuny mi so-se fog;
2. Is-ten-ül jün ez a szent láng Benne mennynek tü-ze ég;

Semmi zá-por el nem olt- ja, Mindig csak job- bun lo- hog,
Nél-kül- le az é- let hit- ség, Minden tü- nő semmi- ség!

2. vers. Szak Anál, 1980.

AZ ISTENI GONDVISELÉS RÖL

655

Becske (Nógrád vm.)

Nézz a pompás vi-rágszáll - ra; Mégis szebben
Nin-csen gond-ja a ru-há - ra!
öl-tö-zik, Mint a földnek bármelyik Nagy kirá - nya.

2. Sok csicsergő kismadárka Röpöen, szállós ágról-ágra; Nem szántának, nem vetnek, Mégis bőven ehetnek Vacsortira.

3. Isten gondja a madárka; Ó fon, Ó szó a virágra. — Ertelt, ruhát mind megad: Bátran bizzad rá magad Jó Atyánkra!
Pálfi Géza, 1980

656

Felsőrás (Gömör vm.)

Ruhato
Nem száml- vet az é- gi me- től, Még- is el- tart - ja a ha- tár.
Én sem gyötöröm szegény fejem, Hogy mint leszen az é- letem.

2. Látom ott a házam előtt Tarkállani a zöld mezőt, Benne disz- lik a sok virág; Nékk ruhát az Isten ad.

3. Nem búsol a gerlice sem, Van önéki, amit egyen; Az erdőben lakó vadak Nem gyűjtének, s mind jóllaknak.

4. Szívem búnak minék adnám? Minden jóval megáld Atyám! Így hát az én tekintetem Földről az ég felé vetem.

Jobbágy István, 1981.

Gyermekbibliai körénekek a baptista Hit hangjai énekeskönyvből.

Jobbágy István

A magyarországi baptista gyülekezeti és kóruséneklés múltja és jelene – IV. A reformfolyamatok elmélyülése (1968–)

A reforménekeskönyv további kiadásai

Bármennyire is komoly feladat volt *A hit hangjai* IX., reformkiadásának (1960) elfogadtatása, a gyülekezetek végülis megsze-

rették, s csupán az idősebb nemzedék emlegette föl a szövegek „kiforgatását”, meg a szokatlan, „nehéz” harmonizálást. Az énekeskönyv elfogyott, és sűrű egymásutánban további kiadások (ill. változatlan utánnyomások) váltak szükségessé: 1968-ban a X., 1973-ban a XI. kiadás (mindkettő 5 000 példányban). 1981-ben jelent meg a XII. kiadás 7 000 példányban, 170 gyermekénekekkel bővítve, összesen tehát 720 énekekkel, valamennyi egyszólamú kottával. (A gyermekénekekről külön szólunk.) A XIII. kiadás 1987-ben látott napvilágot (5 000 példányban), s csak a gyülekezeti énekeket tartalmazza egyszólamú letéttel; majd a XIV. kiadást 1994-ben 5 000 példányban ismét egyszólamú kottával és a gyermekénekekkel nyomtattuk ki. A reforménekeskönyv csaknem negyedfél évtizede használatos. Az Énekeskönyv-bizottság a közeljövőben az egyházvezetés felkérésére, az elmúlt évtizedek tapasztalatait felhasználva, újabb, átdolgozott kiadást készít elő.

*Jobbágy István egyházi karnagy, énekszövegíró,
a neszemélyi baptista gyülekezet presbitere.*

Az új gyermekénekeskönyv

A kiadás körülményei

A *hit hangjai* XII. kiadásához csatolva jelent meg 1981-ben a gyökeresen új, gyermekeknek készült gyűjtemény *Gyermekbibliai körüli énekek* címmel. Az akkori egyházügyi hatóság nem engedélyezte, hogy önálló gyermekénekeskönyvet publikáljunk, sőt a hagyományos baptista „vasárnapi iskolai” elnevezést sem használhattuk. A gyülekezeti énekek folytatásaként, de azoktól első címlappal elválasztva, 551-től 720-ig terjednek a vasárnapi iskolai (gyermek-) énekek. A kíséretet tartalmazó füzet a következő évben jelent meg mintegy 2 000 példányban. A politikai enyhülés beköszöntével, 1987-ben már külön is kiadhattuk az egyszólamú könyvet – de még csak *A hit hangjai II.* címmel –, szintén 2 000 példányban. Mindhárom kiadásban rajzos illusztrációk is találhatóak (Pap Klára munkái). A könyv szerkesztői: Beharka Pál és Jobbágy István, munkatársak: Gerzsényi László, Hamar István, Páth Géza, Szak Antal.

A szerkesztés alapelvei

Az a reformfolyamat, amely a gyülekezeti éneklésben indult meg, majd folytatódott a kóruséneklésben, eljutott a gyermekénekekhez is. Korábbi gyermekénekeskönyveink szinte kizárólag német és angolszász anyagot tartal-

maztak, hiányzott a magyar hang. Ez az állapot nehezen volt tartható a vásárnapi iskolás gyermekekénél, mert szakadékot jelentett az iskolában tanult, Kodály Zoltán programjaként eltervezett magyar zenei anyanyelvűség és a gyülekezeti zenei nevelés között. Régi adósságot törlesztett tehát a baptista közösség a gyermekénekeskönyv anyagának több mint felét jelentő 88 magyar népi dallammal. Mintegy 30 ének a hagyományos baptista gyermekanyagból való átvétel, míg a többi kisebb részben magyar egyházi kiadványokból, javarészt pedig újabb keletű, különféle európai gyermekénekeskönyvekből származik. Ez utóbbi réteg kapcsolatot teremt a korábban használt dallamokkal. Mindent egybevéve: olyan gyűjteményt kívántunk közreadni, amelyben első helyen a magyar dallamok hangzanak, és csak másodjára szól az idegen eredetű ének.

A gyűjtemény mind dallamanyagában, mind pedig a szövegek tekintetében alkalmazkodik a gyermekkor életszakaszaihoz, a 3-4 éves kortól a 14 évesig. A többszólamú énekléssel való ismerkedésként bicíniumok, két-háromszólamú feldolgozások és kánonok is helyet kaptak a gyűjteményben. Zenetörténeti ismerkedés céljából néhány középkori (gregorián) dallamot: egy-egy alleluját, himnuszt, kanciót, kétszólamú konduktust is közöltünk magyar szöveggel.

A népdalok alkalmazása

Az új gyermekénekeskönyv anyagának több mint a felét tehát magyar népi dallamok teszik ki. A népdalgyűjteményekből történt válogatás a magyar nyelvterület csaknem egészére kiterjedt. A gyermekénekeskönyv népdal- ill. népénekanyagának megoszlása a következő: Erdély: 15 vármegyéből 26 dallam; Felvidék: 9 vármegyéből 19 dallam; Kárpátalja: 3 vármegyéből 30 dallam; Bukovina: 1 dallam; Kis-Magyarország: 21 vármegyéből 30 dallam; gyűjteményekből (a gyűjtés helyének pontosítása nélkül): 8 dallam.

Bár a szerkesztők arra törekedtek, hogy a teljes gyűjtési területről kerüljenek be dallamok, de ezt csak részben sikerült megvalósítani, ugyanis a válogatás egyik fő szempontja az volt, hogy a közreadott népdal vallásos szövegű vagy vallásos népszokáshoz kötődő legyen. Ilyenek elsősorban az egyházi év ünnepeinek (advent, karácsony, húsvét, pünkösd) népi énekei, illetve az ezen ünnepekhez kapcsolódó népszokások (szentcsaládjárás, betlehemezés stb.) dalai. A gyűjtési helyek minél nagyobb számban való szerepeltetése érdekében bevettünk olyan dallamokat is, amelyek szövege ugyan nem vallásos, de nem is sértően profán. Profán vagy egészen közismert népdalok az „áthallások” miatt természetesen nem jöhettek számításba. A magyar vallásos népdal minél szélesebb körű megismertetése volt az alapvető cél, ugyanakkor – nem titkoljuk – az is fontos volt számunkra, hogy a gyermekek megismerjék a magyar kultúra elszakított területeit, amikor olvassák az ezeréves vármegyék és települések izes hangzású nevét (Szépkényerűszentmárton, Kincsestanyahomok stb.)

Harmonizálás, letétek

A gyűjtemény harmonizálását Beharka Pál, Gerő Erik, Lukács Géza, Molnár Géza, Ráduly Emil, Révész László mint belső munkatársak végezték. Részt vállaltak a munkában a magyar egyházzenei élet neves személyiségei is, mint Lisznyay Gábor, Koloss István, Halmos László, Nagy Olivér, Szak Antal, Rezessy László. Átvettünk néhány darabot Liszt, Kodály és Bárdos szerzeményeiből is.

A dallamok jó részét két-három letéttel közöljük egyrészt a különböző nehézségi fokokat figyelembe véve, másrészt változatosság végett. A letéteket már zeneiskolai tanulók is játszhatják. Számos énekhez vonóhangszerek is társíthatók *ad libitum*, s ezzel a hangszereken tanuló gyermekek bevonhatók az előadásba. A harmóniak a dallam és a szöveg hangulatát támasztják alá szinte programszerűen. Kiemelkedő értéke a gyűjteménynek a modális harmóniak gazdagsága.

Az énekek szövege

A hagyományos baptista gyermekénekek szövegeinek kis részét változatlanul hagyunk, nagyobb részét igazítottuk ill. átdolgoztuk. Változatlanul vettünk át mintegy tíz ének szöveget különféle magyar egyházi forrásokból. Az idegen eredetű dallamokra több mint 40 új szöveg ill. fordítás készült. A szövegíráskor messzemenően törekedtünk a prozódiai igényességre.

Részletesebb tárgyalást érdemel a mintegy 90 magyar népdal és népének szövege. Ezek közül mintegy tizenötöt változatlanul vettünk át forrásainkból, valamelyest változtattunk több mint tíz ének szövegén, a többi új szöveggel jelent meg, de ezek közül néhány az eredeti szöveg fölhasználásával íródott. Az új szövegek témájánál igyekeztünk figyelembe venni az eredeti tartalmát, és abba oltottuk bele a biblikus mondanivalót, hogy ezzel megőrizzük a szöveg és a dallam eredeti kapcsolatát (pl. A „Lányok ülnek a toronyban” népdal „Szól a harang a toronyban” kezdősorral Isten házába hívogató ének lett; vagy a „Hess, páva, hess, páva” „Hiúság pávája, világnak bálvány” kezdősorral átköltve a kevélységről és az alázatról szól.) A Biblia történeteit, főként az Úr Jézus cselekedeteit feldolgozó szövegeket úgy igyekeztünk megformálni, hogy mintegy magyar földre transzponáljuk őket. (Lényegében ez történik a betlehemes énekekben is, amikor a pásztorok sajtot, kolbászt, cipót, subát, csizmát adnak ajándékba a kisdud Jézusnak). Ezen túlmenően pedig igyekeztünk a népdal stílusjegyeit alkalmazni az új szövegeknél. Úgy tűnik, sikerült megőriznünk a népdalénekeknel a dallam és szöveg hangulati-stiliztikai egységét.

A szövegi munkaközösség tagjai voltak: D. Tímár Klára, Gerzsényi László, Gerzsényi Sándor, Jobbágy István, Lukács Géza és Páth Géza belső munkatársak, akikhez felkérésre egy-két szöveggel társultak a külső tagok (Domján János, Hamar István, Rezessy László, Siklós József, Siklós László, Szak Antal és mások).

A gyermekénekeskönyv tematikailag igen változatos. A fő témakörök: ó- és újszövetségi történetek, zsoltárparafrázisok; az egyházi év ünnepei, Jézus

élete, csodái, példázatai; az apostoli kor kiemelkedő eseményei, személyei; a keresztyén élet.

Az egyes tárgykörökön belül és az énekeskönyv egészének elrendezésében az életkoroknak megfelelő nehézségi fokozatokat is érvényesíteni kívántuk: a látható dolgoktól így haladunk az elvont fogalmak irányába, az elbeszélő jellegű szövegeket a hitélet magasabb szintje felé mutató gondolatiság követi; mindenképp fölött pedig szándékunk volt a hitre ébresztés és az istenfélő életre való nevelés.

Kóruskiadványok és kóruséneklés

„Énekeljünk az Úrnak!”

Jóllehet a baptista közösség befogadta az Evangéliumi Vegyeskarok értékes anyagát, jelentkezett az ifjúság egy részének igénye is a könnyebb kórusokra, sőt az újkeletű, egyszólamú gitárkíséretes énekekre. Országszerte terjesztették a fiatalok a maguk által fabrikált „új” énekeket. Minden olyan vallásos dal vonzóbb volt az igénytelenebb réteg számára, amit géppel leírva sokszorosítottak, mint a nyomtatásban, „hivatalos” könyvben megjelent énekek. Közismert, hogy a vallásos rock-zene hulláma mint világjelenség becsapott a magyar egyházakba, s így a baptista közösség fiataljai közé is. Ezért határozta el a baptista zenei vezetés, hogy a tiltások helyett megpróbálja mederbe terelni ezt a fajta igényt. Ez adta az indítást újabb gyűjteményre. Meghirdítettük egy ifjúsági énekeskönyv kiadását, s ehhez válogattunk az addig terjesztett, az ifjúság által kedvelt anyagból, tudatában annak, hogy ez bizonyos fokú megalkuvás. Végül azonban talán sikerült áthidaló megoldást megtalálnunk.

A munkatársi gárdát Beharka Pál és Jobbágy István szerkesztő irányításával Gerő Erik, Lukács Géza, Páth Géza, Révész László, Tóka Szabolcs (zenei munkatársak) ill. Déri Balázs, Gerzsenyi László, Páth Géza és Szak Antal (szövegírók, fordítók, átdolgozók) alkották.

Az *Énekeljünk az Úrnak!* 1985-ben hagyta el a sajtót 4000 példányban, a 2. kiadás pedig már 1986-ban, szintén 4000 példányban. A 200 éneket tartalmazó gyűjtemény zenei anyagában történeti vonalat reprezentál: a reneszánsz korból 12 ének, a barokk szerzőktől 26 kórusmű, a bécsi klasszikából 11 darab, romantikus mesterektől 21 mű, mai egyházi szerzőktől 28 kórus található benne. Ezek folytatásaként nemzetek népi vallásos énekei sorolnak, szám szerint 19 (külön értéke a könyvnek hat zsidó dallam). Külön csoportba szerepel 14 spirituálé, ezt követi 39 ébredési és hitmélyítő ének, végül pedig 30 ún. ifjúsági ének, ebből néhány gitárjelzéssel is.

A baptistákon kívül más magyar egyházi szerzők nevét is olvashatjuk a gyűjteményben: Bárdos Lajos, Berkesi Sándor, Csomasz Tóth Kálmán, Demény Dezső, Draskóczy László, Farkas Ferenc, Halmos László, Kodály Zoltán, Koloss István, Lisznyay Gábor.

Az ifjúsági kóruskönyv értékét növeli, hogy szép számmal közöl hangszeres kísérettel ellátott műveket, ill. jelzi, ha az egyes művek hangszerekkel is kísérhetők.

Új kezdeményezés, hogy nagy mesterek hangszeres műveiből (zongoradarabok, szimfónia stb.) kiemelt közkedvelt részleteket szöveggel láttunk el.

A szövegírás nagy részét Déri Balázs (53 szöveg), Gerzsenyi László (27) és Szak Antal (25) végezte. Az énekek tematikája igen változatos. Minden ének címe alatt bibliavers olvasható: ebben az Evangéliumi Karénekek volt a minta. A szövegek publicitása, költőisége, világos volta és a jó prozódia különösen értékei a gyűjteménynek, amely országosan használatos lett a baptista énekkarokban, s nem is csak az ifjúság körében. Több éneket átvettek újabb protestáns ifjúsági gyűjteménybe is.

A Baptista Ifjúsági Kórus

Az évente megrendezésre kerülő Egyházzenei Tanfolyamhoz kapcsolódva alakult meg a Baptista Ifjúsági Kórus az 1970-es években, amely mint központi szervezet magába tömöríti a fővárosi és környéki fiatal énekeseket, és rendszeres próbákkal folyamatosan végez szolgálatokat, jelenleg Kovács István karnagy vezetésével. Az Ifjúsági Kórus alapvető feladatként vállalta, hogy a fiatalság zenei ízlését emelje és munkálkodjék az értékes egyházzene elfogadásának érdekében az ifjúság között. Így vállalta az előbb tárgyalt „Énekeljünk az Úrnak!” kórusgyűjtemény népszerűsítését is. Ezzel mintegy mintául szolgált az országban a baptista ifjúság körében és a zenei ízlésformálásban, sőt példájára másutt is alakultak hasonló ifjúsági kórusok.

Az Evangéliumi Karénekek megújított kiadása

Az *Evangéliumi Vegyeskarok* és az *Énekeljünk az Úrnak* megjelenésével sok kórusunkban bizonyos mértékben háttérbe szorult az Evangéliumi Karénekek és az Éneklapok használata, mert nyilvánvaló volt az előbbieik korszerűbb volta. Az újabb kiadványok azonban azért sem szoríthatták ki teljesen a régebbieket, mert számos témához az újabbak nem tartalmaztak alkalmas énekeket. Ugyanakkor ez az időszak a régi, megszokott stílus pihentetését is jelentette.

Az idő megérlelte s a kórusok és a gyülekezetek részéről megnyilvánuló igény sürgette a régebbi kórusanyag átvizsgálását és közreadását. Így határozta el a baptista egyház zenei vezetése, hogy a régebbi énekkari kiadványokból megjelentet egy válogatást.

Az új kiadású *Evangéliumi Karénekek* 1992-ben, a magyar baptisták I., budapesti világtalálkozója alkalmából hagyta el a sajtót 5000 példányban. A kötet szerkesztői: Beharka Pál, Jobbágy István és Révész László, munkatársaik: Pátkai Imre, Ráduly Emil, Lukács Géza és Tóka Szabolcs. A válogatás 123 kórusművet tartalmaz és magában foglalja az 1944 előtt megjelent gyűjtemények anyagának legjavát. Az Előszóban ez áll: „A válogatást a szövegek tartalma és zenei szempontok határozták meg. A karénekek nagy részét átdolgozva adjuk közre, korszerűbbé téve a hangzást. Itt-ott kisebb dallami változtatásokat is eszközöltünk zenei okokból. A szövegek igazításánál, olykor átdolgozásánál alapvető szempont volt, hogy megtartsuk azok atmoszféráját, amely egyedülálló érték.” Az új Karénekek a korábbi hangzásvilágot és a szövegek stílusát lényegében megőrizve, mind zeneileg, mind szövegileg felfrissített énekeket kínál a kórusoknak.

A nagy mestereknek a korábbi kiadványainkban megjelent műveiből a legtöbbet átvettük. Egyéb nagyobb lélegzetű műveken zenei igazításokat végeztünk, számos mű azonban új feldolgozással vált zeneileg fegyelmesebbé, hangzásában klasszikusabbá. A kisebb karénekek kevés kivétellel új lehetőségeket kaptak, melyekben a szólamok jó énekelhetősége, az imitációs-polifón lehetőségek kihasználása és a szöveg tartalmát, hangulatát kiteljesítő harmóniak adják a friss hangzást. A gyűjtemény végén hét nagyobb kórusművet adtunk közre mai szerzőktől, jelezvén, hogy a jelen a múlthoz kapcsolódik. E művek közül egy Lisznyay Gábor feldolgozása, hat pedig mai baptista szerző (Beharka Pál, Héthalmi Páth Károly, Jobbágy Bence, Ráduly Emil, Révész László, Tóka Szabolcs) kompozíciója ill. feldolgozása.

Kevés a gyűjteményben az olyan szöveg, amelyet változatlanul megtarthattunk. Kisebb-nagyobb igazításokra, sok esetben jelentős átdolgozásokra volt szükség. A nagyobb művekben többször a mozgó szólamok szövegfelrakásán kellett igazítani, a kisebbekben az avult vagy homályos kifejezéseket, verseket kellett maibbá, érthetőbbé tenni – a stíluson belül maradván. A prózai igényességre minden esetben törekedtünk, s csak ott engedtünk kisebb mértékben, ahol a tartalom vagy a szöveghangulat jelentősen károsodott volna. A régi-új gyűjteménnyel remélhetőleg elkezdődik a hagyományosan baptistának számító kórusanyag reneszánsza, és szervesen illeszkedik majd harminc éve elkezdett kórusreformunk vonalába.

*

Végigtekintve a magyarországi baptista gyülekezeti és kóruséneklés több mint százéves történetén, biztonnal megállapíthatjuk, hogy a nagyon szerény kezdetek után a korai zenemisszió áldozatos munkásainak fáradozását Isten áldása kísérte. Olyan alapokat vetettek meg, amelyekre akár nyugodtabb körülmények között, akár az elnyomó politikai rendszerek szorításában, bátran építhettek az utódok. Féltő szeretettel gondolunk a jelen ifjúságára és fiatalabb-idősebb vezetőikre, hogy az egyházzenei divathullámokkal szemben minél többen társaink maradjanak atyáink értékes örökségének megőrzésében és továbbvitelében. – A jövőben e lap hasábjain számot adunk a hangszeres (zenekari) kultúra fejlődéséről s a baptista zenei nevelés intézményeinek történetéről is.

Irodalom

Sion énekei. Szerk. Udvarnoki András és Csopják Attila. Budapest 1896. Előszó.

A hit hangjai. Budapest 1905. Előszó.

Evangéliumi Karénekek. Budapest 1913. Előszó.

A hit hangjai. Budapest 1943. Előszó.

Kirner A. Bertalan, *Baptista krónika.* Budapest 1935.

Szebeni Olivér, *Anabaptisták.* Budapest 1980.

Bányai Jenő, *A magyarországi baptista egyházzene története (1876–1986).* Budapest 1986. Kézirat.

19

Mindeddig segített az Úr!

„MINDEDDIG MEGSEGÍTTETT MINKET AZ ÚR.” (ISÁM 7,12)

Sámuel I. könyve

Carl STEIN (1824-1902)

(♩ = 84)

Mind-ed - dig se - gí - tett az Úr mi -
 Mind-ed - dig se - gí - tett mi - né -
 Mind-ed - dig se - gí - tett mi - né - künk, se - gí - tett mi - né -
 Mind-ed - dig se - gí - tett mi - né - künk, Mind-ed - dig se - gí - tett az Úr mi -
 né - künk! *f*
 - künk! *f* Mi a - zért hir - det - jük cso - da - tet - tít! Az Úr mind - eddig megse -
 - künk! *f* Mi a - zért hir - det - jük cso - da - tet - te - it! Az Úr mind - eddig megse -
 7 né - künk!

Maradj ve - lünk, mi - ve - lünk,
p
 gí - tett. Ma - radj ve - lünk! Ma - radj ve - lünk, mert
 ve - lünk,
 14 Ma - radj mi - ve - lünk, mert

immár est - vé - le - dik, *pp* Ma - radj ve -
 és a nap már le - ha - nyat - lott!
 Ma - radj ve - lünk!
 20 immár est - vé - le - dik,

Mert est-vé-le-dik im-már!

lünk! Ma - radj ve - lünk, Est jö már! Ó,

Ma - radj ve - lünk!

26

Míg meg nem

nem bo-csá-tunk el, ó, nem bo-csá-tunk el, Míg meg nem ál - dász min-

32

p Korál
(♩ = 54)

ket. Ma - radj meg hű - sé - ged - del, És min - ket e - rö -

39

síts, Ha - tal - mas, nagy ke - zed - del In - sé - günk - ben se - gíts!

43